

Peter Adolf Hall

Meny

1. Miniatyrens mästare

Inledning

Ursprung

Utbildning – ungdomsåren

Konstnärsutbildning

Konstnärstiden i Paris

Familj och sällskapsliv i Paris

Sista åren i Belgien, brevväxling med familjen

Halls verk

Samlingar av Halls verk

Hallrummet vid Borås Konstmuseum

2. Peter Adolf Halls hustru och barn

Madame Hall

Barnen Hall

Dottern Adèles märkliga öde

3. Litteraturhänvisningar

1. Miniatyrens mästare

Inledning

Peter Adolf Hall (1739 – 1793) är troligen den genom tiderna mest berömde boråsaren. Hall var en av 1700-talets främsta porträttmålare i miniatyr – en nyskapare av detta måleri genom skapande av en ny teknik. Han kom till Paris i maj 1766 och gjorde stor succé redan efter tre år, då han blev invald i franska konstakademin och utnämndes till "franske kungens målare".

Hall gifte sig 1771 med dottern till en förmögen parisisk borgare. Makarna Hall fick fyra barn, tre döttrar och en son. Tack vare goda inkomster av sitt konstnärskap kunde Hall skapa ett vackert hem med ett rikt utrustat tavelgalleri.

Revolutionen blev förödande för Hall, som på grund av sina kontakter med kungahuset och aristokratin förlorade sin kundkrets. De som kunde rädda sig emigrerade till Belgien. Våren 1791 följde Hall efter dit i en delvis fåfäng förhoppning om att återfinna sina kunder där. Efter två olyckliga år avled Hall i Liège i maj 1793.

Ursprung

Peter Adolf föddes i Borås den 23 februari 1739, troligen i farfaderns Börje Halls hus, beläget ungefärligen vid Lilla Brogatan 1 – mitt för gaveln på nuvarande Grand Hotell.

Hans far var handelsmannen och rådmannen Petter Börjesson Hall, som också var riksdagsman en tid. Modern var Eva Margareta, född Wargentin, dotter till en rådmän i Uppsala. Den mest kände av släkten Wargentin var astronomen Pehr Wilhelm, kusin med Peter Adolfs mor, och grundläggare av Sveriges offentliga statistik.

Föräldrarna gifte sig 1736. Peter Adolf hade två syskon, Birger Martin, född 1741, och Eva Helena, född 1744. Systemen gifte sig 1766 med lagmannen Claes Engelcrantz. Modern dog 1750, endast 36 år gammal.

Anm. I *De sju häradenas årsbok* för 1960 finns en artikel Peter Adolf Hall – om Borås störste son av Seth Tingvall, som utförligare berättar även om Peter Adolfs faddrar och familj.

Utbildning – ungdomsåren

Carl von Linné kom under sin Västgötaresa sommaren 1746 också till Borås. Han konstaterade i sin reseskildring att "Studerande voro här få eller inga, som höllos vid Akademien". De båda pojkarna Hall blev sålunda lyckliga undantag. Den välbärgade borgaren Petter Hall var uppenbarligen mån om att ge sina två söner en god utbildning.

1753 sände han nämligen Peter Adolf och Birger Martin till Uppsala – de var då 14 respektive 12 år gamla – för att studera "naturalhistoria" och medicin under ledning av självaste Carl von Linné.

Avgörande för Peter Adolfs val av konstnärsbanan tycks ha varit erfarenheterna från den enligt tidens sed nödvändiga studieresa som fadern skickade honom – 16 år gammal – och brodern på 1755. Utlandsresan kom att vara i fyra år. Den gick till Greifswald, Berlin och Hamburg och skedde under ledning av magistern, sedermera rektorn vid Skara skola, Lars Brisman. Denne upptäckte snabbt Peter Adolfs osedvanliga begåvning för musik och teckning.

Både i Berlin och i Hamburg lär Peter Adolf ha fått lära sig att teckna samt studera emalj- och miniatyrmåleri. Enligt Peter Adolfs

självbiografi – skriven i Paris 1783 – skall det ha varit "under herr Brismans ömma omsorg" som han fick "lära Musique och Ritkonsten och blef av den så intagen, att varken föreställningar eller flere mötande svårigheter kunde honom därifrån avvända".

Fadern ville att Peter Adolf skulle bli läkare liksom brodern och han lär ha blivit ursinnig över sonens val av konstnärsbanan. Birger Martin återvände till Uppsala och blev sedermera en berömd läkare – Provincial Medicus – i Västerås, där han dog 1815. Han fick genom Linnélärjungen och studiekamraten Karl Peter Thunberg två växter uppkallade efter sig – *Hallia alata* och *Hallia cordata*.

Konstnärsutbildning

1759 kom Peter Adolf till Stockholm. Där han blev god vän med den nästan jämnåriga Johan Tobias Sergel – en vänskap som skulle vara hela livet. Sergel ordnade så att Hall blev elev i ritning hos den franske skulptören P H L'Archevêque.

1760 hade han – också enligt självbiografen från 1783 – "lyckan att hos vår namnkunnige hofintendent Gustaf Lundberg bliva som eleve antagen. Uti denna skola fick han kopiera excellenta originaler och (blev) till att måla efter naturen encouragerad (uppmuntrad)". Hovmålaren Lundberg hade med stor framgång varit verksam som pastellmålare i Paris i nära 30 år och där blivit invald i franska konstakademin.

Ganska snart blev Peter Adolfs talang uppmärksammas av konstakademin ordförande, överintendenten baron Adelcrantz. Genom dennes förmedling fick Hall uppdrag att måla pastellporträtt av bröderna till blivande kungen, Gustav III, nämligen hertigarna Karl och Fredrik Adolf. 1766 fick han också måla ett miniatyrporträtt av kronprinsen själv, vilket denne skulle skicka som gåva till sin tillkommande, prinsessan Sofia Magdalena av Danmark.

Från Stockholmstiden, cirka 1765, finns ett pastellporträtt av systemen Eva Helena Engelcrantz bevarat. Detta hänger i Hallrummet på Borås Konstmuseum.

Konstnärstiden i Paris

I maj 1766 for Peter Adolf – 27 år gammal – till Paris, enligt vissa uppgifter försedd med ett kungligt stipendium. Där hade han turen att träffa två framstående svenskar, som sannolikt kom att betyda mycket för hans snabba karriär som konstnär. Kanske skulle man i dag säga att de fungerade som "dörröppnare" för honom.

Den ene var Sveriges ambassadör, greve Gustav Filip Creutz, "habitué" vid hovet i Versailles och i alla finare litterära salonger i Paris. Den andre var den framstående porträttmålaren Alexander Roslin, verksam i Paris sedan 1752 och en mycket aktiv medlem i franska konstakademin. Roslin och Hall blev dessutom mycket goda vänner.

Redan 1767 fick Peter Adolf en beställning från kungen, Ludvig XV, att måla miniatyrporträtt av dennes tre sonsöner, nämligen "le Dauphin", kronprinsen, d v s den blivande Ludvig XVI och dennes yngre bröder som också så småningom skulle bli franska kungar. I Hallrummet på Borås Konstmuseum hänger ett miniatyrporträtt från 1769 av denne "Dauphin" – inventarienummer H 4, förvärvat 1949.

I juli 1769 blev Peter Adolf – 30 år gammal – antagen som "Agréé" till franska konstakademin, d v s han blev kandidat till att bli fullvärdig ledamot. Härigenom fick han också rättighet att ställa ut sina verk på konstakademin Salong i Louvren, något som var av största betydelse för hans karriär som konstnär. Han utnämndes också till Peintre du Roi et des Enfants de France – d v s, den franske kungens och kungabarnens målare, en titel som han med stolthet fogade till sitt namn.

Halls debut i Parissalongen 1769 – endast tre år efter hans ankomst till Paris – uppmärksammades av den stränge kritikern Diderot, som i *Mercure de France* gav honom epitetet "miniatyrmåleriets van Dyck". En annan kritiker konstaterade att "Hall målade med samma framgång i olja och pastell som i miniatyr och på emalj".

Peter Adolf blev en nyskapare av miniatyrmåleriet. Han övergav miniatyrmålarnas traditionella punktteknik – pointillé-tekniken – och använde i stället en penselföring med breda, säkra och precisa drag såsom oljeporträttmålarna och framför allt Fragonard, som även blev

hans gode vän. Hall insåg också att elfenben var det ideala underlaget för miniatyrer, mycket överlägset pergament eller velinpapper.

1770 blev Hall utsedd att måla det porträtt som inför kronprinsens giftermål skickades som present till Prinsessan uti Wien, d v s Marie-Antoinette.

I sin självbiografi från 1783 – efter tidens stil skriven i tredje person – konstaterar Hall att "den goda grund han lagt uti sin Konst i sitt Fädernesland, gjorde att han wid sin ankomst till Frankrike ej fann någon medtäflare uti miniature målning". Han skriver där också att "öfvertygad om den sanningen att miniature målning ensam ibland förminskar idéerna och gör ens målnings sätt smått och torrt. Har han alla år ansett oundgängligt att måla flera Portraiter uti Oljefärg och Pastel och uti emaille. Flera av dessa försök hafwa fått rum uti de bästa Cabinetter".

På Halls första Salong 1769 fanns bland andra hans miniatyr av "Madame Roslin och hennes barn" med. Denna dam – en parisisk målarinna vid namn Marie-Suzanne Giroust – känner vi svenskar bäst till från makens porträtt av henne – "Damen med slöjan", som hänger på Nationalmuseum.

Peter Adolf Hall hade samma virtuositet att återge tyger och accessoarer som Alexander Roslin. Detta kan man konstatera genom att studera och jämföra verk av dem båda. Ett exempel skulle kunna vara Halls porträtt av gode vännen Alexander, en miniatyr på elfenben, oval 31 x 25 mm, signerad "hall". Porträttet tillhör Louvre-museet och det kan tyvärr inte återges här.

Anm. Internetsurfaren kan dock se en bild av denna miniatyr genom länken:

http://www.photo.rmnm.fr/us/bi/search.vep?aur_offset_rec=15&rpp=9&fons=Miniatures%20et%20enluminures&artiste=Hall

(RF 5027 "Portrait du peintre Alexandre Roslin").

Intressant att notera är att det var Alexander Roslin som introducerade sin landsman och vän Peter Adolf Hall i franska konstakademien 1769. Och 1773 valdes de båda samtidigt in i Kongliga akademien för de fria konsterna i Stockholm. Hall var då 34 år och Roslin 55.

Peter Adolf Hall deltog i alla Salongerna från 1769 till Salongen i augusti 1789, d v s endast en kort tid efter stormningen av Bastiljen.

När man läser utdrag ur kritiken av Halls verk från alla dessa Salonger, kan man inte annat än imponeras av de positiva, ofta entusiastiska omdömen som han får. I anslutning till Salongen 1771 skrev Diderot i ett brev till kritikerkollegan Grimm att "jag betraktar honom (M. Hall) som en van Dyck i sin genre". 1781 skrev en annan kritiker – på vers – och började så här: "Monsieur Hall är alltför stor för en konststart alltför liten".

I kritik från den sista Salongen, 1789, konstaterade Grimm att "antalet miniatyrer utställda av Hall är färre men de synes oss gjorda för att ytterligare öka denne artists ryktbarhet. Det är samma tema, samma grace, med ett penseldrag mera fast och mera fulländat". Hall hade då varit verksam i Paris i 23 år och hade fyllt 50 år.

Den första moderna biografien om Peter Adolf Hall utkom i Paris i oktober 2000, *Pierre Adolphe Hall 1739 – 1793, Miniaturiste suédois, Peintre du Roi et des Enfants de France*, författad av konstvetaren och Hallättingen i rakt nedstigande led, madame Régine de Plinval de Guillebon.

I förordet till detta vackra bokverk – med 250 illustrationer, varav 90 i färg, tryckt i 600 exemplar – skriver konstdoktorn Bodo Hofstetter bland annat följande:

"Med ett väl tilltaget, brett och lätt penseldrag återger Hall glansen hos siden- och satintyger, skiftningen hos skimrande tyger, lättheten hos ett muslintyg eller skimret av en pärlcollier så att man verkligen skulle vilja känna den med sina fingrar". Han slutar med de här orden:

"Det är denna bredd i penselföringen, som har föranlett den store specialisten på miniatyrmåleriet, Léo R Schidlof, att i Hall se en föregångare till impressionismen".

Familj och sällskapsliv i Paris

Ute vid hovet i Versailles hade Peter Adolf många av sina kunder. Det finns all anledning förmoda att han i samband med sina uppdrag på slottet också besökte det närbelägna, luxuösa Café Gobin eller Caffé de la Cour, populärt bland hovets folk, och där blev bekant med innehavaren, en förmögen kolonialvaruhandlare, Monsieur Gobin. Dennes hustru var nära släkt med den berömde målaren Jean-Baptiste Oudry.

Makarna Gobin hade tre döttrar, av vilka den äldsta, Marie Adélaïde, född 1752, skulle bli Madame Hall. Hon var 19 och han 32 år, då de gifte sig den 23 april 1771 i katedralen i Versailles efter en förlovningstid om drygt ett år.

Makarna Hall fick fyra barn, tre döttrar och en son, nämligen Adèle, född 1772, Lucie, född 1774, Adolphine, född 1777 och Adolphe, född 1780. Hall älskade att använda sin familj som modeller för sitt måleri, särskilt flickorna.

Makarna bosatte sig – allt eftersom familjen växte – i olika förnäma våningar nära Louvren. Peter Adolfs framgångar som konstnär innebar goda inkomster. I boken *Revolution* skriver Herman Lindqvist att Hall – enligt hustruns kassabok förd under åren 1782 – 1787 – i medeltal målade sjuttio porträtt per år. Hans årsinkomst kunde uppgå till 25 000 livres, vilket var mer än vad Axel von Fersen (vars porträtt Hall målade 1791) fick som överste för regementet Royal Suédois. Enligt Lindqvist skulle denna Halls årsinkomst ha kunnat försörja 125 vävarfamiljer.

I makarna Halls eleganta hem samlade Peter Adolf också ett förnämt tavelgalleri med verk av många av de samtida mästarna – de flesta hans goda vänner – men också med verk av Rembrandt, Rubens, van Ruisdael, van Dyck, Watteau och andra. I maj 1778 upprättade Hall själv en förteckning över detta "tavelkabinett" – förteckningen finns bevarad i privat ägo – och denna upptar 87 olika verk, alla med inköpspriset angivet.

Hall var troligen den svensk bland konstnärerna där som gjorde den största lyckan i sällskapslivet i Paris. I det Hallska hemmet samlades regelbundet de många konstnärsvännerna och vännerna från musikens värld – alla med sina familjer – till något som man kallade la Petite Académie, (den lilla akademien). Där diskuterade man och musicerade och sjöng – var och en utövade sina talanger. Peter Adolf Hall själv var – det får vi inte glömma – mycket musikalisk och en skicklig flöjtspelare. Han spelade gärna i en kvartett eller solo.

Bland konstnärsvännerna i den lilla akademien fanns målarna Jean-Honoré Fragonard, Hubert Robert, Joseph Vernet och Elisabeth Vigée-Lebrun och självfallet Alexander Roslin, liksom skulptören Auguste Pajou.

Operakompositören på modet, Ernest Grétry, vars döttrar gärna sjöng tillsammans med flickorna Hall, liksom pianokompositörerna Giovanni Paisiello och Félicité Pleyel ingick också i den lilla akademien, så också svenska konstnärsvänner på besök i Paris som exempelvis Johan Tobias Sergel. En annan gärna sedd gäst var Sveriges ambassadör Erik Magnus Staël von Holstein, gift med franske finansministerns berömda dotter, "Madame Staël".

Två av barnen ärvde sin fars talanger. Äldsta dottern Adèle blev konstnär och liksom sin far blev hon invald i svenska konstakademien, nitton år efter denne, år 1792. Dotter nummer två, Lucie, blev en skicklig pianist.

När Gustav III avslutade sin italienska resa med en månad i Paris i juni 1784, besökte han också makarna Hall för att från fönstren i deras våning beundra en procession som passerade Place des Victoires. "Greven af Haga", som han kallade sig, skall då ha lyft upp den fyraårige Adolphe i sin famn för att pojken också skulle kunna se processionen.

Båda makarna Hall hyllade Rousseaus doktriner i Emile. Sålunda ammade fru Hall sina barn, något tidigare ytterst ovanligt i högre samhällsskikt. Hall var upplysningsman och liberal och inledningsvis var han positiv till den franska revolutionen. Han lär t o m ha varit närvarande när Bastiljen stormades. Hustrun delade dock inte makens entusiasm för de revolutionära idéerna.

I den första biografien om Peter Adolf Hall, utgiven i Paris 1867 och författad av Frédéric Villot antyder denne att det Hallska äktenskapet i

djupare mening blev föga lyckat. Den tretton år yngre madame Hall var en äkta livsyrs parisiska med behov av lyx, hyllning och umgänge.

Hall själv var – trots sina goda sociala talanger och sin stora franska konstnärsvänkrets – något av en drömmare med tycke för enstöringsliv och svärmisk naturdyrkan och ständigt lidelsefullt upptagen av sin konst. Han kunde lämna hemmet dagar i följd och ge sig ut på jakt eller besöka vänner – något som hustrun i högsta grad ogillade. Till någon sorts brytning kom det dock ingalunda mellan makarna.

Peter Adolfs brev från de sista åren av hans liv, i Belgien, bär vittne om djup och varm tillgivenhet för hustrun. Flera av hans yppersta miniatyrer, utförda med särskilt intresse, skildrar också hans ståtliga fru och hans vackra döttrar.

Sista åren i Belgien – brevväxling med familjen

Allt eftersom revolutionen fortskred tedde sig Halls situation alltmer bekymmersam. Beställningarna tröt allteftersom hans förnäma kundkrets försvann – många i exil till Belgien. I en som det skulle visa sig ganska fåfäng förhoppning om att finna familjens försörjning genom att få uppdrag från sina gamla kunder i Belgien, begav sig Hall dit i maj 1791 – 52 år gammal. Familjen stannade dock kvar, först i bostaden inne i Paris, men när situationen där blev alltför farlig, flyttade hustrun och barnen ut till förorten Saint Cloud.

Hall reste först till Bruxelles och Antwerpen, där han flitigt utnyttjade möjligheterna att i olika kyrkor och kapell få beundra och studera verk av Rubens och van Dyck. Detta skildrade han utförligt i två långa brev till döttrarna Adèle resp Lucie från slutet av maj – början av juni 1791.

Den katedral, där Rubens ligger begravd, besökte Hall först under pågående mässa och sedan på nytt nästa dag kl. 4 på morgonen. Han stannade där helt ensam för att under två timmar ostörd kunna få studera ett av Rubens mest sublimes verk, om vilken upplevelse han engagerat berättade i dessa två brev.

Hall slog sig först ned i Spa. I denna vackra, kosmopolitiska stad med Europas äldsta casino fick han beställningar av förmögna emigranter som samlats där. I juli 1791 hade han tillfredsställelsen att kunna

skicka sin hustru 1236 livres, en med tanke på omständigheterna betydande summa.

Redan i början av juni gick det ett rykte i Spa att Gustav III skulle komma till Aachen. Hall begav sig dit i förhoppning om att kunna få träffa kungen och på något sätt få hjälp genom honom. Men förgäves – trots två besök där i juni – juli 1791 – fick Hall inte träffa Gustav III. Kungen var väl alltför upptagen av planeringen av det fälttåg som han ville leda mot det revolutionära Frankrike.

Efter en vistelse i Liège hösten 1791, där Hall också fick en del uppdrag, begav han sig i februari 1792 till Maastricht, en stad med betydande inslag av franska emigranter. Där insjuknade han dock och låg sjuk ända till i september 1792. Hall återvände då till Liège. Han hade där turen att få komma under vård av en belgisk läkare vid namn doktor de Housse. En miniatyr av de Housse från 1792, finns på Göteborgs Konstmuseum. Sannolikt är detta ett av de allra sista verken av Hall.

Peter Adolf Hall dog i Liège – i en stroke – den 15 maj 1793. Hall var vid sin död 54 år och redan en gammal man, efter två år som flykting, alltid olycklig, ofta sjuk och utan pengar och alltid saknande och full av omsorg om sin familj. Man vet inte var han ligger begravd men sannolikt är det i Liège.

Hans många brev till familjen från dessa sista år, liksom brevväxling från tidigare år, finns bevarade i original på Nationalmuseum. 1955 gavs dessa ut i bokform med den främste svenske Hallkännaren, Karl Asplund, som redaktör. Denne har också skrivit en lång och mycket intressant introduktion – allt är skrivet på franska. Boken heter *P. A. Hall Sa correspondance de famille*, utgiven av Nationalmuseum. Borås stad bidrog för övrigt med en summa pengar till tryckningskostnaderna.

I maj 1792 gifte sig äldsta dottern, Adèle med en advokat. I augusti samma år massakrerades denne till döds av Paris-pöbeln, som efteråt tågade i väg med hans huvud på en pik. Adèle var då redan gravid och i mars 1793 föddes sonen Elisée. I sitt brev kort efteråt till hustrun tackade Peter Adolf sin skapare och överväldigade henne med goda råd om skötseln av Adèle och hennes baby: "Har han tagit bröstet?.... Adèle bör vara en god liten mor med gott om mjölk.... Ack vilka små vackra tavlor som jag skulle ha kunnat göra!" .

Dessa brev till hustrun och till barnen är en otroligt rörande och intressant läsning och vittnar om hur mycket familjen betydde för Peter Adolf Hall.

Halls verk

Miniatyrerna dominerade hans produktion och han tros ha målat ett 80-tal per år under sitt liv i Paris, men k a n s k e målade han många, många fler.

Av verk i emalj finns det endast ett fåtal bevarade. Det första av dessa är Monsieur de Bréa från 1771, tillhörande Louvren. Hall lär ha varit vida överlägsen sina samtida i denna teknik. En brännugn i Sèvres uppkallades efter honom. Själv trodde Hall att han under åren i landsflykt skulle kunna försörja sig på enbart emaljmåleri.

Rent tekniskt tillgick emaljmåleriet så att man målade på en metallplatta (ofta av koppar) överdragen med genomskinlig emalj. Färgerna lades på och brändes in i omgångar, varför den färdiga ytan fick en viss reliefverkan. Även baksidan fick en emaljyta för att motverka sprickverkan. (Läs gärna mer om detta i *Svenskt Miniaturmåleri* av Görel Cavalli-Björkman.)

Av pastellmålningar – tekniken som han lärde sig under Stockholms åren hos Gustaf Lundberg – finns heller inte många bevarade. Detsamma gäller oljemålningar.

Av gouacher är de två som hänger i Hallrummet på Borås Konstmuseum de enda kända.

De enda kända akvarellerna är två från tiden i Belgien, signerade "hall à Spa 1791". De finns på Nationalmuseum.

Flertalet av Halls verk är emellertid i n t e signerade.

Det var ännu mer sällsynt att Hall daterade sina verk.

Man kanske kunde säga att ett första försök till konstkatalog – Catalogue raisonné – över Halls verk finns i Frédéric Villots biografi från 1867, men sannolikt är den inte komplett.

I en doktorsavhandling av John Zaméo Lofgren, *The Miniatures of Peter Adolf Hall*, University of Oregon, Ph.D., Ann Arbor, Michigan 1981, finns - enligt forskningschefen på Nationalmuseum, doktor Görel Cavalli-Björkman - en utförlig katalog över Halls verk.

Bokverket på franska från år 2000 om *Pierre Adolphe Hall* av Madame Régine de Plinvall de Guillebon innehåller en synnerligen ambitiös Catalogue raisonne, vilken författarinnan dock betecknar som "Essai" – "försök". Detta kanske belyser svårigheten att upprätta en fullständig, korrekt konstkatalog över P A Halls verk. Det är dock i denna Catalogue raisonné som följande uppgifter om Halls verk lämnas:

Miniatyrer på elfenben omfattar 178 verk, sådana i emalj 15 nummer, pasteller sex, målningar i olja nio verk, samt gouacher ett par och slutligen akvareller två stycken.

Drygt 20 av miniaturerna föreställer Peter Adolfs Halls familj eller är porträtt av honom själv. Kungliga franska familjen finns återgiven på 31 miniatyrer och återstoden omfattar porträtt av kända eller okända personer, män och kvinnor. Många av kvinnorna torde ha varit älskarinnor till Peter Adolfs förmögna kunder. Ett antal miniatyrer på okända unga kvinnor är dock fantasifigurer, skapade av konstnären själv.

Det förekommer också porträtt, både i miniatyr och emalj, vilka är målade efter gamla tavlor såsom Henrik IV av Frankrike och Gustav II Adolf. Den sistnämnda miniaturen finns i Hallrummet och är en deposition från Nationalmuseum.

För den som vill läsa mer på svenska om Hall och hans konstnärliga teknik och dess utveckling mm rekommenderas följande:

Svenskt miniatyrmåleri, Görel Cavalli-Björkman, Årsbok för Statens konstmuseer 28, Raben & Sjögren 1981

Svenskt konstnärslexikon, Allhems Förlag, Malmö, 1957, del III, artikeln om Peter Adolf Hall, författad av Per Bjurström samt

Niclas Lafrensen d.y. och Förbindelserna mellan svensk och fransk målarkonst på 1700-talet, Konsthistorisk studie av Oscar Levertin, Kungl Hofboktryckeriet, upplagan från 1899, avsnittet om Hall sid. 52 – 63 samt sid. 158 – 163 – och

Synpunkter på Peter Adolf Halls teknik av Axel Sjöblom, sid. 288 – 296, ingående i *Fem stora gustavianer*, Studier från Nationalmuseums utställning hösten 1943, utgiven av Sixten Strömbom, P A Norstedt & Söners Förlag, Stockholm.

Samlingar av Halls verk

I Hallrummet på Borås Konstmuseum finns den tredje största samlingen i världen av Peter Adolf Halls verk. Dessa inramas av några gravyrer av verk av en av hans samtida, länge verksam i Paris, Niclas Lafrensen d.y. samt en av Watteau – så beundrad av Hall.

Det vackra bordet har stått i Halls eleganta Pariserhem. Det förvärvades 1953 av Borås stad från franska efterlevande till familjen, liksom biblioteksskåpet och de två gouacherna – "Blomsterstycke i en vas och dess pendang". Musikinstrumentet – en taffel - vill anknyta till Halls stora musikaliska begåvning. Tyvärr finns i samlingen inget av Halls fyra kända självporträtt och inte heller något prov på hans skicklighet i emaljmåleri.

De i särklass största samlingarna i världen av Halls verk finns på Nationalmuseum i Stockholm och på Musée du Louvre i Paris. Möjligen är Nationalmuseums samling större, i varje fall när det gäller för allmänheten permanent utställda verk. På Musée du Louvre fanns – sommaren 2002– endast ett enda av Halls verk utställt för allmänheten, nämligen hans miniatyr av Louis XVI, monterad på locket av en tobaksdosa i guld av juvelerarmästaren Paul-Nicolas Menière, från 1777 (Louvrens inv.nr OA 6850 för den som vill beundra den på Internet www.photo.rmn.fr)

På Wallace Collection i London finns också en fin samling av ett drygt tiotal av Halls miniatyrer.

I Sverige finns verk av Peter Adolf Hall på ytterligare två museer, en oljemålning på Östergötlands museum i Linköping och en miniatyr på elfenben på Göteborgs Konstmuseum, miniatyr av de Housse från 1792.

Ett tjugotal museer i Europa – främst i Frankrike – och i U S A och Canada har något eller några verk av Hall. Det allra största antalet av Halls verk finns spridda i privat ägo eller så vet man inte var de finns – de betecknas som "inte lokaliserade".

Ett kapitel i bokverket om *Pierre Adolphe Hall* från 2000 behandlar "Kopior, repliker och förfalskningar". Hall själv gjorde på beställning repliker – ofta benämnda kopior – av sina verk. Kopior, gjorda senare och sålda som original, är förfalskningar. Flertalet av dessa är från 1800- och 1900-talen och förfalskarna har – i motsatt till Hall själv – nästan alltid signerat dem.

Hallrummet vid Borås Konstmuseum

1939, d v s 200 år efter Peter Adolf Halls födelse i Borås, tog den Franska Föreningen i staden, bildad 1938, initiativ till åtgärder för att hugfästa Halls minne. Föreningen, i dag Alliance Française de Borås, föreslog då stadsfullmäktige anskaffandet av en byst eller medaljong av Hall. Så beslöts också. Den italienske skulptören, Alessandro Moretti, verksam i Stockholm sedan 1915, fick stadens uppdrag att utföra såväl en porträttmedaljong som en byst av Hall, båda i obränd lera.

Bysten står nu på en vacker piedestal i Rådhusets spegelsal men kommer att flyttas till sin rätta plats i Hallrummet på Borås Konstmuseum. Var porträttmedaljongen finns är inte känt.

Den 31 maj 1949 föreslog Robert Nilsson och Herbert Arvidsson – för drätselkammaren – i en skrivelse till stadsfullmäktige i Borås skapandet av "ett minnesrum med möbler och inredning i tidstrogen miljö, varmed kunde införlivas verk av konstnären". Detta förslag skulle också bli verklighet, men det kom att dröja ända till i oktober 1976 innan Hallrummet på konstmuseet kunde invigas. Redan 1949 skedde dock det första inköpet av en miniatyr, signerad "hall" – "Ung flicka i landskap" (H 1). (Bild nr 3)

Inköpen av verk av Hall fortsatte så sakteliga under årens lopp, allt eftersom inköpsobjekt dök upp på marknaden. De inköpsansvariga i drätselkammaren lade alltid ned stor möda på att förvissa sig om verkens kvalitet och äkthet, innan beslut om inköp fattades.

En av de sist tillkomna miniatyrerna – "Porträtt av ung flicka" (H 19) förvärvades 1976 av en dam i Paris, Madame Hayert-Biles. Detta porträtt hade tidigare tillhört Sveriges generalkonsul i Paris, Raoul Nordling, mannen som kallades "Paris räddare" efter hans insatser för att i augusti 1944 rädda Paris undan förstörelse av Hitlers trupper.

I samlingen av utställda verk av Hall ingår också tre depositioner från Nationalmuseum.

I receptionen till Borås Konstmuseum finns en liten vacker skrift *P. A. Hall Peintre du Roi 1739 – 1793*, med fem färgbilder och utställningskatalog, till salu. Texten är av Kerstin Hagsgård, foto Jan Berg. Pris 20 kr. Där säljs också vykort med bild av Halls miniatyr av Ludvig XVI som "Dauphin" från 1769. Pris 5 kr.

2. Peter Adolf Halls hustru och barn

Det följande är sammanställt i huvudsak efter en artikel på drygt 100 sidor av Madame Régine de Plinval de Guillebon, publicerad 2001 i *Bulletin de la Société de l'histoire de Paris et de l'Île de France* med titeln: *En parisiskas märkliga öde: Adèle Hall, maka till F. Suleau, därefter till markisen de La Grange.*

Madame Hall

Peter Adolf träffade sin tillkommande ute i Versailles, troligen redan 1768. De två gouacherna "Blomsterstycke i en vas och dess pendang" som finns i Hallrummet på Borås Konstmuseum är daterade och signerade: "hall suédois 15 août 1768". Dessa båda verk tros ha varit gåva till konstnärens blivande familj.

Angélique Gobin, född Oudry, d v s blivande fru Halls mor, blev den barnlöse kolonialvaruhandlaren och kaféägaren Nicolas Gobins andra hustru. Hustrun Angélique var nära släkt med den store målaren Jean-Baptiste Oudry, berömd för sina djurmålningar.

Makarna Gobin hade tre döttrar. Den äldsta Marie Adélaïde, född i Versailles den 8 februari 1752, gifte sig – efter drygt ett års förlovning – med Peter Adolf Hall i katedralen i Versailles den 23 april 1771.

Ett av bröllopsvittnena var Jean-Pierre Moët, anställd i kungens bibliotek. Hans porträtt, miniatyr på locket till en dosa gjord i sköldpaddsskal, finns i Hallrummet (förvärvat 1958, H 8).

Enligt tidens regler fick en katolik endast gifta sig med en katolik och Peter Adolf var hela livet trogen lutheran. Detta problem måste dock ha lösts på något sätt genom att Monsieur Moët och de andra bröllopsvittnena "tänjde" lite på sanningen, när de intygade att brudgummen var katolik.

Makarna Hall bosatte sig först i den lägenhet som Peter Adolf redan hade som ungarl, nämligen på rue Neuve des Bons Enfants – i dag rue Radziwill – vilken vetter mot arkaden och trädgårdarna till Palais Royal, nära Louvren. 1781 flyttade de cirka 175 meter till en lägenhet vid Place des Victoires och det var där som de fick besök av "Greven af Haga", Gustav III i juni 1784.

Makarna Hall fick fyra barn.

Adélaïde Victoire – kallad A d è l e, föddes den 11 maj 1772. Hon dog den 14 oktober 1844.

Angélique L u c i e, föddes den 6 juni 1774. Död 1819.

A d o l p h i n e Mélanie Isabelle föddes den 12 januari 1777. Död den 28 mars 1852.

Och så kom till sist sonen A d o l p h e Gabriel Hyppolite den 17 oktober 1780. Han dog den 15 maj 1833.

Madame Adélaïde Hall beskrivs av den tredje dottern, Adolphine som "en förtjusande kvinna, med sina stora blå ögon, sin körsbärsröda mun, men också som en person hängiven Rousseaus doktriner, ammande sina barn, stolt över dem men även svartsjuk på dem, avskyende noblessen, men som gärna vill spela fin dam och som kan vara grälsjuk och besvärlig".

Oljemålningen i Hallrummet med Madame Hall med en baby kan dateras till omkring 1778 och då bör babyn vara just dottern Adolphine.(Bild nr 4)

Peter Adolf älskade att måla sin familj, inte minst döttrarna. Ett av hans mästerverk är "Målarens familj" , signerad och daterad "hall 1776". Det föreställer Madame Hall och hennes yngsta syster, gift grevinnan de la Serre. I knät har Madame Hall en liten flicka, klädd i vitt och med en vit turban. Det troligaste är att flickan är dottern nummer två, född 1774, Lucie. Verket finns hos Wallace Collection i London.

Madame Hall överlevde sin make med 39 år. Hon tillbringade resten av sitt liv i Paris, där hon tog emot besök av sina barn och barnbarn. 1819 fick hon uppleva sorgen av dottern Lucies bortgång. Den kvinna som ofta kallades "den vackra Madame Hall" dog den 6 april 1832. Hon ligger begravd på Montparnassekyrkogården i en grav, förvärvad av mågen, general de La Grange, andra make till dottern Adèle.

Barnen Hall

Adèle – kallad "la brune" (brunetten) och Lucie – kallad "la blonde" (blondinen) blev kända i Paris för sin skönhet. Bägge dessa barn ärvde sin fars konstnärliga talanger: Adèle för målningen och Lucie för musiken. Båda hade efter sin mor hennes grace och koketteri.

Adèle finns avbildad på fyra miniatyrer. En av de finaste är den när hon var 13 år. Den finns hos Wallace Collection. Övriga är i privat ägo.

Lucie förekommer på tre kända miniatyrer, den första från omkring 1790, finns på Nationalmuseum. Hon kallades också den "vackra engelskan" och var 17 år, då fadern begav sig till Belgien. Mamman skriver om henne i sin dagbok år 1787 att "jag är rädd för att hennes hjärta är gjort alltför mycket för kärlek".

Adolphine finns på tre miniatyrer, en där hon är två – tre år gammal. De andra är målade omkring 1790, då hon var 13 år. Wallace Collection har en av dem och Nationalmuseum har en replik. Det är också troligen hon som är barnet i madame Halls famn på oljemålningen (Bild nr 4). Hon finns på ytterligare två oljemålningar av fadern, en från cirka 1785 och den andra från omkring 1790. Var dessa två målningar finns i dag är inte känt.

Adolphe förekommer endast på en känd miniatyr – cirka sex år gammal och iförd en lite lustig halmhatt. Denna är i privat ägo. Gossen finns också på två oljemålningar av fadern från cirka 1786 och 1788. Dessa tavlor var med på fyra utställningar i Stockholm och Paris under 1940-talet. Var de finns nu är inte känt. Karl Asplund ville – 1955 – hänföra den ena av dessa målningar till Halls gode vän Fragonard.

Lucie blev en god pianist och hon hade som lärare en av Halls goda vänner, den italienske kompositören Giacomo Ferrari. Genom breven från fadern i Belgien vet man att hon spelade verk av Händel, Mozart, Haydn och samtida musiker på modet såsom Steibelt och Pleyel, också faderns goda vänner.

Lucie gifte sig två gånger, först 1793 men skilde sig snabbt. Andra gången blev det med en officer, Etienne Micheaux. Hon fick två barn, i första äktenskapet dottern Lucie Garnier (gift Ditte) och i andra äktenskapet sonen Etienne Jules. Denne blev liksom fadern officer. Lucie dog 1819.

Adolphine är mindre känd genom brevväxlingen med fadern än de två äldre systrarna. Efter en bruten förlovning med en överste gifte hon sig aldrig. Hon bodde många år hos sin systerdotter Lucie Garnier,

gift Ditte. Trots dålig hälsa levde hon ända till 1852, då hon dog i 75 års ålder.

Adolphe var bara 11 år, då fadern for till Belgien. Han gjorde militär karriär inom intendenturen, mycket tack vare stöd av svågern, general de La Grange – Adèles make nummer två. 1826 gifte han sig med Augustine de Clinchamp. Makarna fick ett barn, dottern Louise Apollinie, som gifte sig med en skollärare. Adolpe dog 1833.

Dottern Adèles märkliga öde

Madame Hall beskriver henne i sin dagbok år 1787 så här: Adèle –officiell titel Mademoiselle Hall, eftersom hon är äldst – eller i ömma ordalag – "ma Minette" är 15 år. "Hon är vacker som en ängel, hon är spirituell och har, hoppas jag, mycket av talang. Hon har ett gott hjärta men är härsklysten, älskar sig själv och är kokett".

Redan 1784 intresserade sig Peter Adolf för den 12-åriga "Minettes" teckningar. Och 1786 antecknade Madame Hall en utgift om 9 livres för "ett staffli till min dotter". 1790 konstaterade Hall att Adèle inte kunde klara sig utan målarduk och att en viss M. Pottier de Lille hade beställt sitt porträtt av henne.

I sina talrika brev från Belgien till Adèle uppmuntrade fadern henne att måla så mycket som möjligt, att måla av verk av Madame Vigée-Lebrun, Greuze och framför allt av hans käre van Dyck.

I november 1791, då Hall befann sig i Liège, fick han ett brev från Sergel, som fyllde honom med glädje och stolthet. De två trogna vännerna, skulptören Sergel – i Stockholm – och kompositören Ferrari – i Paris – hade förenat sig för att hjälpa familjen Hall. Samtidigt som Ferrari uppmuntrade Adèle att måla kompositören Paisellos porträtt, ordnade han så att hennes självporträtt, målat samma år, skickades till Sergel i Stockholm.

Den 15 november 1791 presenterade Sergel – då professor och framstående akademiledamot – Adèles självporträtt för Kongliga akademien för den sköna konsterna i Stockholm. Och akademien

utnämnde Adèle till ledamot av akademien, 19 år efter faderns utnämning.

Invalet av Adèle Suleau, änka sedan i augusti samma år, i svenska konstakademien föregicks av en diskussion, vilken i protokollet har sammanfattats sålunda:

” För Herrar ledamöter av Kungliga Akademien sålunda församlade presenterades två verk från utlandet, i olja ett porträtt av Madame Adélaïde Suleau, född Hall, och dotter till Kungliga Akademiens ledamot, miniatyristen Hall, i Paris, målat av henne själv. Vad beträffar det första porträttet fann Akademien det perfekt gjort av en kvinna sådan som hennes mästare (och att hon) var värdig att bliva uppmuntrad genom sin antagning till Akademien, särskilt som Herr Professor Sergell, som anskaffat denna målning, har försäkrat den verkligen är målad av damen i fråga, varför hon sålunda antogs enhälligt. ”

Självporträttet i fråga finns på Nationalmuseum.

Man vet inte om Adèle i det revolutionära Frankrike vågade använda sig av denna svenska titel. Hon hade en vacker talang, som dock inte kunde mäta sig med hennes faders. Man känner till verk av henne såsom självporträtt, familjeporträtt och charmanta landskapskompositioner, målade på trä. En av dessa är signerat ”Adèle de La Grange” och daterat 1796, året då hon gifte sig med Blaise François Le Lièvre de La Grange.

Adèle målade inte bara i olja. Två miniatyrsjälvporträtt av henne är kända, ett finns på Nationalmuseum och ett i Sinebrychoffska samlingen i Helsingfors. Hon dekorerade även porslinskoppar i ”grisaille”.

Första äktenskapet 1792

Adèle var bara 16 år då den vackre François Suleau kom för att bli avporträtterad av hennes far. Suleau såg henne – ”vacker som en ängel” – och han lovade sig själv att han skulle gifta sig med Adèle vid sin återkomst från den resa till Västindien som han just skulle företa.

François Suleau –advokat i kungens råd – föddes den 29 augusti 1758, av en välbärgad familj i Grandvilliers (Oise). Han var studiekamrat och god vän med Camille Desmoulins. Han återkom från Västindien – via New York och London – till Paris i augusti 1789.

Peter Adolf – i Belgien – hade vissa farhågor beträffande Adèles tillkommande p g a dennes något "äventyrliga" förflutna men han välsignade trots allt giftermålet och utfärdade det nödvändiga notariatsdokumentet (eftersom Adèle var omyndig). De gifte sig den 30 maj 1792.

Adèle blev snart gravid. Den 10 augusti 1792 var hon ute på landet, främst på grund av den explosiva politiska situationen i Paris. På kvällen denna dag begav sig maken, som hade stannat kvar i Paris – trots varningar från en granne – ut i Tuilerieträdgårdarna iklädd sin nationalgardesuniform. Där upptäckte en av de värsta revolutionära megärorna den uniformsklädde François Suleau. Hon hetsade en folkmassa mot honom. Han massakrerades och sedan tågade pöbelhoppen iväg med Suleaus huvud på en pik.

Peter Adolf blev om möjligt ännu olyckligare, när han i Maastricht nåddes av brev från hustrun med den fruktansvärda nyheten. Adèle var då 20 år gammal, änka efter endast två månaders äktenskap, gravid och nästan utan tillgångar. Hon förenade sig med sin mor och sina syskon och Madame Hall fann då för gott att flytta ut ur Paris. Hon installerade sig och barnen i en lägenhet i förorten Saint-Cloud.

Där födde Adèle sonen Elisée Suleau den 6 mars 1793. Om Peter Adolfs glädje över detta och alla hans goda råd i brev till hustru och dotter står att läsa här ovan. Fadern dör ganska kort tid därefter, i Liège den 15 maj 1793.

Andra äktenskapet 1796

1796 gifte Adèle om sig med Blaise François Le Lièvre de La Grange. Denne var en solid officer med stort hjärta, tapper och trogen sina principer. Det blev ett lyckligt äktenskap som varade i 36 år. Maken tog väl hand om sonen från första äktenskapet, Elisée.

Makarnas fyra första barn föddes i Paris, där de bodde i den förmögne svärfaderns privathotell, l'Hôtel Montholon. Det var Edouard (1796), Claire (1798), Moïna (1800) och Olivier (1803).

Adèles svärmor, madame de La Grange, var väninna med madame Murat (maka till marskalken, sedermera kung av Neapel) och genom denna också med Madame Bonaparte – d v s Napoléons första maka, Josephine de Beauharnais. På en middag hos madame Murat träffade Adèle och hennes svärmor även Madame Clary, Jean Baptiste Bernadottes tillkommande och Sveriges blivande drottning Désirée.

Adèles make utnämndes till regementschef i Brest och där föddes 1804 det femte barnet, Othilie. Maken beordrades därifrån att delta i "la Grande Armée" och dess fälttåg. 1807 sårades hans ganska svårt i låret och utnämndes strax efter till brigadgeneral. 1809 förlorade han ena armen i ett fältslag i Tyskland. Han blev snart befordrad till divisionsgeneral. de La Grange var också närvarande vid Napoléons tronavsägelse i Fontainebleau och förenade sig därefter med Ludvig XVIII. Han förblev kungen trogen också under "de hundra dagarna". de La Grange dog i juli 1833.

Adèle överlevde sin make med 11 år och dog den 14 oktober 1844, 72 år gammal. Man kan konstatera att hennes rika liv, fyllt av både glädje och sorg, verkligen följde historiens förlopp:

Först tillsammans med hela familjen under den bekymmerslösa, lättsamma sista tiden av l'Ancien Régime – den gamla regimen.

Därefter kom åren med oro, ångest och elände under la Révolution – revolutionen.

Sedan följde åren som officershustru och som mor till sex barn under alla krigen och under l'Empire – kejsardömet.

Så kom åren då hon fick äran att få umgås vid hovet under Ludvig XVIII och också under dennes broder Karl X. Bägge dessa hade ju för övrigt som unga blivit avporträtterade av pappa Hall år 1767.

Slutligen fick Adèle uppleva en fredlig pensionärstillvaro under la Monarchie de juillet – julimonarkin.

3. Litteraturhänvisningar

Den Stora Svenska Konstnären och Kongl Franska Målaren Herr Peter Adolf Halls Lefverne, af honom sielf egenhändigt författat Paris år 1783 – Detta är avskrift av en egenhändig självbiografi (texten motsvarar 5 A4-sidor), som finns på Uppsala universitetsbibliotek, Handskriftsavdelningen, S–L Gahm–Perssons samlingar (dossier X 219)

Utdrag ur *recensioner av Halls verk*, utställda på Parissalongerna ur *Mercure de France, L'Avantcourer* m fl från åren 1769 och senare. Dito utdrag ur *Allmänna Tidningarna* rörande Halls verksamhet i Paris (Uppsala universitetsbibliotek, Handskriftsavdelningen, S–L Gahm–Perssons samlingar (dossier X 211)

Hall, Célèbre miniaturiste du XVIIIe siècle, Paris 1867. Författad av Frédéric Villot, tryckt i 130 exemplar. Finns i biblioteket på Institut Tessin, Centre Culturel Suédois i Paris. (Vad beträffar skildringen av Halls svenska ursprung är denna skrift inte tillförlitlig.)

Niclas Lafransen d.y. och Förbindelserna mellan svensk och fransk målarkonst på 1700-talet. Konsthistorisk studie av Oscar Levertin, Kungl Boktryckeriet Idun, Stockholm. Obs! upplagan från 1899. (Detta är den första studien på svenska om Peter Adolf Hall)

La Famille du Miniaturiste Hall, souvenirs d'une aïeule, Gabriel Vauthier, Versailles 1922. En liten skrift om 17 sidor, vilken bygger på dottern Adolphines minnen, nedtecknade då hon i många år bodde hos sin systerdotter Lucie Garnier, gift Ditte. Finns också på Institut Tessin i Paris.

Peter Adolf Hall, en biografisk skiss, Nationalmuseums årsbok 1938, Karl Asplund.

P. A. Hall och hans familjekrets, Svenska Dagbladet 31 maj 1933 Karl Asplund

Miniatyrens mästare och hans döttrar, Svenska Dagbladet 2 juni 1933, Karl Asplund

Peter Adolf Hall, av Karl Asplund. Ur *Fem stora gustavianer*, redaktör S. Strömbom. Nationalmuseums årsbok 1944

Synpunkter på Peter Adolf Halls teknik, av Axel Sjöblom. Ur *Fem stora gustavianer*, Nationalmuseums årsbok 1944

Borås stads historia, del II, 1953, Nils Forsell
Obs ! Helt ny utgåva av Borås stads historia utkommer i december 2005

P. A. Hall Sa correspondance de famille, redaktör Karl Asplund, Nationalmuseums skrift nr 2, 1955. (Helt på franska)

Svenskt konstnärslexikon, del III, Allhems förlag, Malmö, 1957. Artikel av Per Bjurström

Peter Adolf Hall – om Borås störste son, artikel av Seth Tingvall i *De sju häradenas årsbok*, 1960.

Svenskt miniatyrmåleri, Görel Cavalli-Björkman, Rabén & Sjögren, Stockholm, 1981

The miniatures of Peter Adolf Hall, John Zaméo Lofgren, doktorsavhandling vid University of Oregon 1979, Ann Arbor, Michigan, 1981

P. A. Hall Peintre du Roi 1739 – 1793, text Kerstin Hagsgård, foto Jan Berg, katalog över utställda verk i Hallrummet, med fem färgfoton, utgiven av Borås Konstmuseum, 1989. Finns att köpa i receptionen till konstmuseet, pris 20 kr.

Pierre Adolphe Hall 1739–1793, Miniaturiste Suédois, Peintre du Roi et des Enfants de France, Editions Léonce Laget, 88, rue Bonaparte 75006 Paris, år 2000, tryckt i 600 ex, författad av Madame Régine de Plinval de Guillebon

Anm. Detta bokverk har tyvärr inte översatts till svenska. Det finns på Kungl biblioteket och Konstbiblioteket i Stockholm samt på Borås stadsbibliotek (i Västgötarummet, ej hemlån)

Illustrerad katalog över svenska och övriga nordiska miniatyrer i två band, författare och redaktion: Magnus Olausson och Jessica Sjöholm, Nationalmuseum 2001.

Anm. Del I, sid. 233 – 256, upptar de 52 verk av P A Hall, alla med bild i svartvitt, som finns i Nationalmuseums ägo. Därutöver finns uppgifter om fyra verk, betecknade "Hall, Peter Adolf, Hans art".

Adèle Hall, la singulière destinée d'une parisienne 1772 –1884, Bulletin de la Société de l'histoire de Paris et de l'Île de France, 2001, av madame Régine de Plinval de Guillebon

Anm. Utdrag ur ovanstående, sammanställt och översatt till svenska av Sven Collin, Töllsjö, finns intaget här ovan under rubriken "Peter Adolf Halls hustru och barn".

För den som vill surfa mer på Internet finns möjlighet att beundra vackra bilder av alla de verk av P A Hall som tillhör Musée du Louvre i Paris. Gör så här:

www.photo.rmn.fr ; klicka på "Recherche dans la base images", välj "miniatures et enluminures" på "rullgardinsmenyn"; fyll i "Hall" i rutan "auteur" och klicka på "envoyer". Bilddatabasen omfattar 8 sidor med 56 bilder. (Hemsidan finns också i engelsk översättning).

* * *

Ovanstående text är sammanställd av Sven Collin, Töllsjö, i januari 2004.

